

ELEMENTELE PRINCIPALE ALE CONCEPTULUI MODERN AL RELAȚIILOR RECIPROCE DINTRE PERSONALITATE ȘI STAT

Gheorghe AVORNIC,
profesor universitar, doctor habilitat în drept
Anastasia CATAN,
doctorandă USM

RÉSUMÉ

Dans cet article l'auteur propose d'analyser les principaux aspects des relations contemporaines entre la personnalité et l'Etat, dont la solution dépend d'un niveau d'efficacité maximale de la protection juridique des droits de l'homme et de citoyen dans la République de Moldova. Et notamment: la synthèse des formes; durables et prouvés par l'expérience, mise en œuvre de la pratique des droits et libertés de la personnalité, leur protection; la réalisation de la politique juridique, visant à renforcer la domination de la personnalité dans la gouvernance sont les préoccupations traditionnelles de l'Etat; la réalisation des droits et des libertés de la personnalité est un principe de l'interaction avec l'Etat; l'individualisme de la personnalité, basée sur l'originalité, la culture et la loi.

Mots-clés: droit, liberté, la personnalité, l'Etat, relations, pouvoir, droits et libertés de la personnalité, la protection des droits et libertés de la personnalité, primauté du droit, les relations entre la personne et l'Etat, Etat du droit, le pouvoir d'Etat suprématie de la loi, base juridique

REZUMAT

Articolul cuprinde un studiu dedicat aspectelor principale ale conceptului modern al relațiilor dintre personalitate și stat, de abordarea corectă a cărora depinde atingerea eficienței maxime a protecției juridice a omului și cetățeanului în RM, și anume: sinteza formelor, durabile și probate prin experiență, de punere în aplicare a drepturilor și libertăților personalității, protecția lor; realizarea politicii juridice, care vizează consolidarea dominantei personalității în legislație; orientarea spre continuarea diferențierii dreptului privat de cel public; supremația legii și guvernarea dreptului sînt preocupările tradiționale ale statului; realizarea drepturilor și libertăților personalității este un principiu al interacțiunii ei cu statul; individualismul personalității, bazat pe originalitate, cultură și drept.

Cuvinte-cheie: drepturile și libertățile personalității, protecția drepturilor și libertăților personalității, stat de drept, supremația legii, guvernarea dreptului, norme de drept, putere de stat, "homo juridicus"

Introducere. Bazele civile ale interacțiunii personalității și puterii nu se declanșează din cauza unui cerc vicios de probleme: societatea civilă nu poate exista fără o economie deschisă și civilizată; economia, la rîndul său, nu este susținută în modul reglementat legal, nu este protejat antreprenoria-tul cîstit; structurile legale resimt deficitul oportunităților economice pentru o protecție deplină a drepturilor și libertăților personalității, iar persoana însăși nu posedă, în majoritatea cazurilor, un nivel suficient de conștientizare juridică, de cultură juridică etc. Cercul de probleme "societate civilă – drept – economie" se agravează, deoarece sînt utilizate incomplet regulatoarele juridice, din punctul de vedere al practicii și din cauza notei scăzute a înșuși dreptului.

Așadar, din punctul de vedere al principiilor relațiilor reciproce actuale dintre persoană și stat în Republi-

ca Moldova, nu se admite secundaritatea sau servilismul unui sau altui participant al relațiilor, ci aprobarea drepturilor și obligațiilor lor egale. Aceste principii sînt: ordonarea, interconexiunea, interdependența, responsabilitatea reciprocă.

Metode aplicate și materiale utilizate. Procesul de investigație a problemelor ce țin de elementele principale ale conceptului modern al relațiilor reciproce dintre personalitate și stat se bazează pe studierea materialului doctrinar teoretic, normativ-legislativ, pe experiența jurisdicțională a CtEDO, precum și a Republicii Moldova. Au fost aplicate diferite metode de cercetare, cum ar fi: metoda logică, ce reprezintă diferite argumentări pe calea deductivă, metoda comparativă, metoda istorică, cea cantitativă etc.

Rezultate și discuții. La etapa actuală a relațiilor persoanei cu statul, tot ce conține calificativele "reciproc", "ordonat" este justificat.

Doar după ce va fi depășită starea statului identificată cu aparatul de putere, cu ierarhia relațiilor birocratice putem trece la schimbarea statutului statului, deoarece se va schimba statutul personalității, care va fi umplut cu caracteristici de suveranitate. Extrapolarea principiu-lui uniformității și echivalenței în domeniul relațiilor politice de asemenea va da un rezultat pozitiv. „În general, în sfera politică, ca și în alte domenii, structura ideală constă nu în reprimarea diferitor elemente cu unul anume, ci în armonizarea tuturor elementelor, prin dezvoltarea liberă a fiecăruia, adică în concordanță cu diversitatea" [5, p. 70].

Totodată, nu putem fi de acord cu previziunea lui L. Diughi: „Consider că actualmente se creează o nouă societate, din care simultan vor fi excluse și conceptul dreptului ce aparține colectivității de ordonare a individului, și conceptul dreptului ce aparține individului de opunere

a persoanei sale identității colective și altor indivizi. Și dacă, în scopuri de expunere, personificăm colectivitatea în stat, apoi în mod identic negăm dreptul subiectiv al statului și dreptul subiectiv al individului” [3, p. 18-19].

A nega sau a exclude dreptul subiectiv al personalității înseamnă a merge pe calea eroziunii drepturilor sale fundamentale și a bazelor juridice a activității personalității, ceea ce ar însemna pierderea suveranității sale.

În opinia noastră, elementele principale ale conceptului contemporan privind relațiile reciproce dintre personalitate și stat, acele aspecte-cheie, de soluționarea cărora depinde atingerea eficienței maxime a protecției juridice a omului și cetățeanului în RM, sînt:

1. **Sinteza formelor, durabile și probate prin experiență, de punere în aplicare a drepturilor și libertăților personalității, protecția lor.** Tot ce este pozitiv, chiar și puținul obținut, trebuie supus unei analize minuțioase, conservării, dar e nevoie și de o evidență în ansamblu a căii istorice a Moldovei. Credem că cele mai semnificative caracteristici ale dreptului umanist avansat, ale legalității, mai întii de toate, desigur sînt acele “puncte” ale dreptului umanist consecvent care deja există în Constituția RM și în legislație. Dacă nu va exista posibilitatea legală de a le consolida și a le extinde (ceea ce este puțin probabil: problemele constituționale și alte probleme legislative fundamentale, ca și mai înainte, se repartizează între “ramuri”), atunci este important să le facem imuabile și real funcționabile. Ideea constă în faptul ca “însulițele” dreptului umanist trebuie făcute nu numai statornice, constante, ci și neapărat funcționabile. Dreptul umanist trebuie să funcționeze și doar așa acesta poate rămîne viabil. Într-un anumit sens, are loc lupta eternă a dreptului umanist împotriva dreptului neumanist, totalitar sau autoritar.

2. **Realizarea politicii juridice**

care vizează consolidarea dominantei personalității în legislație.

Crearea unui sistem reglementar-legal echilibrat este baza juridică a instituirii relațiilor armonioase ale personalității cu statul. Republica Moldova, dacă tinde spre o cale a guvernării dreptului, protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, nu are nevoie de o multitudine de legi, ci doar de acelea care vizează respectul și demnitatea personalității. O mulțime de legi încă nu înseamnă calitatea activității legislative, întoarcerea ei către personalitate, apropierea de statul de drept, în ansamblu.

În opinia savantului R. Iering, „experiența ne dovedește că puterea de stat nu întotdeauna servește interesele comune ale întregii populații, ci deseori doar interesele unei singure clase sociale puternice; deci, legislația nu constituie dreptul astfel încît acesta să fie în concordanță cu interesul public, ci în primul rînd asigură interesele claselor dominante” [4, p. 134].

Interesele claselor dominante sau ale elitelor politice, ale grupurilor financiar-oligarhice, ale clanurilor în perspectivă ar putea fi pe deplin realizate în legislație, dacă nu va exista un control din partea poporului. Un astfel de mecanism la moment nu există, dacă luăm în considerare contradicțiile interne din cadrul grupurilor politice și legislative, care încearcă sa-și exprime propriile interese în legislativ. Un obstacol în calea abuzurilor legislative pot fi conștiința și voința deputaților, dar a se baza numai pe aceste circumstanțe înseamnă a ceda apriori evenimentelor, fără conducerea și coordonarea din partea poporului ca sursă de putere.

Legislația actuală necesită expertiză umanitară, dar nu cenzură, ce ar fi o mișcare directă pe calea totalitarismului. Nu întîmplător se vorbește despre principiile și obiectivele legislației în cadrul desfășurării politicii juridice la toate nivelurile procesului de legiferare. Nu putem exclude posibilitatea adoptării

unei legi care ar interzice crearea unui act legislativ contrar sensului, ideii drepturilor și libertăților personalității. O astfel de abordare ar fi în corespundere cu misiunea de formare a statului de drept în Republica Moldova.

3. **Orientarea spre continuarea diferențierii dreptului privat de cel public.** Este necesară susținerea dreptului privat ca ramură a legislației, ca ramură de drept. Dreptul privat are nevoie de sprijin legislativ, financiar-organizatoric, științifico-teoretic, instructiv-educational. Cu toate acestea, sprijinul ar fi inefficient, dacă în Republica Moldova nu va fi creat o pătură constantă și semnificativă de proprietari înzestrați cu proprietate prin lege, dar nu în baza capturării ei în timpul privatizării și după aceasta. Cu toată graba desfășurării privatizării și tendința autorilor ei de a forma o pătură socială de proprietari în Moldova, ca o componentă fundamentală a societății civile, pînă în prezent aceasta nu a fost creată. Faptul că o mare parte din averile actuale au fost obținute în mod ilegal sau cu ajutorul unor lacune din legislație nu permite actualizarea dreptului privat la maxim. Dreptul, în esența sa, este veridic, iar dreptul privat este mai adecvat față de revindicările cu privire la dobîndire, utilizare, deținere, înstrăinare a proprietății. Totodată, o parte semnificativă de proprietari nu corespund statutului lor de dobînditori de bună-credință, iar alții pur și simplu nu au proprietate.

4. **Supremația legii și guvernarea dreptului – preocupări tradiționale ale statului.** Duritatea ordinii legale ușurează supunerea. Omul se supune mai ușor și mai cu plăcere atunci cînd știe dinainte ce se cere de la el, decît atunci cînd acțiunile sale depind de voința aleatorie a autorității. Cele mai grave culpe sînt ușurate de deprinderi; obligațiunile sînt îndeplinite mai ușor, dacă ele sînt extinse în mod egal asupra tuturor persoanelor și au în vedere binele comun. Omul

se revoltă împotriva abuzurilor, în care el vede doar un capriciu al poruncitorului, dar se supune ușor legii, ce reprezintă pentru el o exprimare de ordin superior și care-l protejează. De aici apare respectul omului față de lege, care, atunci când se aprobă de practica îndelungată și face parte din moravurile sale, formează sprijinul cel mai de încredere a orînduirii de stat. În cazul în care acest lucru nu există, apar doar oscilații permanente între abuz și samavolnicie, care, la rîndul lor, sînt autoînlocuite și se provoacă reciproc. Sarcina politicii înțelepte constă în faptul de a evita ambele extreme; numai astfel se poate realiza consolidarea statului pe bază o durabilă.

Deprinderea de supunere este legată de interpretarea legitimității revendicărilor. Indignarea împotriva abuzurilor, dar subordonarea legii ca exprimare de rang înalt și, în consecință, nașterea respectului față de lege – iată componentele principale ale ordinii bazate pe lege și pe susținerea orînduirii de stat. Abuzul și samavolnicia sînt antipozii ordinii legale. Încă o dată subliniem necesitatea depășirii devierii tipice moldovenești – guvernarea deținătorilor de putere este forma ilegală de influențare asupra persoanei și relațiilor sociale. Guvernarea deținătorilor de putere trebuie să fie înlocuită cu o guvernare a dreptului. În caz contrar, nu poate fi vorba despre instituirea unui stat de drept în RM. Supremația legii presupune o executare consecventă și fără echivoc a legilor, a întregului sistem de acte normativ-juridice de către persoanele cu funcții de răspundere și de către cetățeni. S-ar părea că este destul de dificil de a pune în aplicare aceste principii evidente. Acesta este un subiect ce ține nu doar de comportamentul criminal, deviant al persoanei, ci și de interacțiunea acesteia cu statul.

5. Realizarea drepturilor și libertăților personalității ca principiu al interacțiunii ei cu statul. În condițiile actuale, aceasta pre-

supune menținerea și dezvoltarea „persoanei juridice” – „homo juridicus”. Homo juridicus (omul juridic), în condițiile sistemului juridic al Republicii Moldova, este diferit de oricare altul. El mai puțin crede în puterea de neînvins a legii și mai rar apelează la utilizarea ei decît un european sau un american. Dar el este mai solicitat de drept și de sistemul juridic decît locuitorul unei țării din Est, unde de asemenea există legi severe și chiar dure, dar care acționează în canavaua normelor religioase și morale ale culturii proprii. Omul juridic este obligat să posedă calități intelectual-volitive, autorespect, demnitate, încredere în forțele proprii, să poată să-și asume răspunderea individuală, în cazul în care ea urmează legea. Fără homo juridicus este de neconceput progresarea civilizată a societății și a statului spre o stare de drept.

Pentru conștientizarea posibilităților și a statutului de homo juridicus, este oportun să pornim de la dualitatea bazelor naturii omului și a tratării lui ca ființă socială și biologică, și concomitent – ca ființă generică și unică. Acest lucru presupune, la rîndul său, poziția duală a omului în lume: viața are un sfîrșit și, de aici, definirea unor obiective și a conceputului sensului sfîrșitului vieții, temporalității și măsurării temporale a existenței omului – viața suflătească, valorile dumnezeiești și, probabil, drepturile naturale, care nu se cunoaște de unde se iau și se aprobă foarte concret în legislația pozitivă. Două abordări ale înțelegerii drepturilor omului – pozitivistă și real-legală – în acest context apar ca o extindere evidentă a continuității existenței binare umane.

Există pericolul de absorbție a omului juridic de noile realități ale societății informațional-tehnologice. Modalitățile extrapersonale de interacțiune sînt legate de dezvoltarea tehnicii de calculatoare, a rețelei globale Internet, a poștei electronice etc. Toate acestea generează o realitate nouă, în care comunicării

umane directe, descoperirii capacităților moral-personale li se atribuie tot mai puțin loc. „Homo informaticus”, într-un sens cunoscut de robotizare, este capabil să absoarbă „homo juridicus”, care este mai mult legat de propria natură, care, de fapt, nu s-a schimbat sub influența progresului tehnico-științific, dar care se integrează, se adaptează la succesele lui. Negarea acestui fapt ar însemna calea regresului.

Atragem atenția asupra părții negative a influenței tehnico-științifice asupra persoanei: percepția ei medie ca parte componentă a schimbului de informații, înlăturarea individualității, nivelarea posibilităților autorealizării în afara „societății computerelor”.

Se pare că pentru realizarea drepturilor și libertăților personalității realitatea reflectată în forma virtualității sistemelor științifico-tehnice deja reprezintă un alt unghi de vedere. Deși este cunoscut faptul că succesul societății informaționale nu a exclus problema drepturilor și libertăților persoanei în țările post-industriale. De aceea, trebuie să păstrăm și să dezvoltăm interpretarea actuală a noțiunii de homo juridicus, echipată cu un arsenal de proprietăți personale de utilizare a mijloacelor juridice, în scopul înfrînării statului, protecției drepturilor și libertăților fundamentale.

6. Individualismul personalității, bazat pe originalitate, cultură și drept. În favoarea unui individualism sănătos și natural ne vorbesc nu doar careva concepte liberale, care insistă pe o astfel de interpretare a personalității, a drepturilor și obligațiilor ei. „În absența autonomiei personale, individul pur și simplu nu va putea trăi în baza legilor alese de el însuși. Ca rezultat, individul nu ar fi fost nici autodeterminat, nici autonom moral, prin urmare, nu ar putea fi o personalitate morală” [2, p. 156].

Personalitatea colectivă a fost formată în perioada sovietică, sub presiunea mașinii politico-juridice și a ideologiei comuniste. Pentru

personalitatea colectivă s-au creat condiții istorice care nu permitau personalității să minimizeze tot ce este colectiv și să actualizeze existența individuală. Paradoxul constă în faptul că personalitatea colectivă este mai adecvată arhetipului vieții și conștiinței din Moldova, interpretărilor comportamentale și sociale de rol ale esenței ei, fiind exprimată preponderent neindividual. În colectivitate există unele avantaje legate de sprijinul reciproc, de pătrunderea și înțelegerea necazurilor și nevoilor străine, de participare și empatie. Dar există și dezavantaje sub formă de invazie în spațiul personal, imixtiune în viața privată, în secretele de familie, uzurparea integrității personale.

Semnificația individualității și autonomiei are temeiuri juridice morale, fiziologice și intelectuale. Omul devine o ființă a moralității, religios individual. El are nevoie de timp pentru a sesiza poziția personală în lume, a oamenilor și obiectelor, pentru reproducerea valorilor independente, bazate pe ierarhia morală și cea religioasă. Fiziologic, omul nu poate fi prezent, chiar și pentru o perioadă scurtă de timp, între semenii săi fără a avea autonomie. Personalitatea se formează și se dezvoltă intelectual numai în actele individuale de autointerpretare, de cunoaștere a științei, filosofiei, literaturii etc.

Descoperirile științifice remarcabile sînt produsul creativității individuale, chiar dacă la elaborarea acestora au participat grupuri întregi de oameni. În acest sens, succesul oamenilor de știință din perioada sovietică poate fi într-adevăr considerat ca ceva extraordinar, deoarece timpul individual de creativitate nu a fost imens – domina abordarea colectivă, de antrepriză, cel puțin în științele exacte și aplicative. În sens legal, autonomia este necesară pentru respectarea legilor. Încălcarea drepturilor este individuală. Protecția drepturilor de ase-

menea este individuală, dar nu sînt excluse acțiunile colective privind restabilirea drepturilor încălcate. Dar ca faptă, încălcarea poartă un caracter personal.

Spațiul personalității este îmbinat cu spațiul societății civile. Individualitatea inițiază schimbări pozitive în spațiu, ceea ce duce la autogovernare, iar prin el influențează managementul și guvernarea. Individualitatea presupune sporirea responsabilității personale, iar colectivitatea – eroziunea și căutarea celor vinovați, „extremi”. Individualitatea, în plus, inițiază auto selecția omului, bazată pe libertatea individuală și adevărul faptelor proprii, pe asumarea răspunderii pentru rezultatele comportamentului.

Libertatea personală sau individuală, combinată cu adevărul existenței persoanei, se transformă în modele de comportament activ-reformator și de interacțiune a personalității cu sistemul politico-juridic. Și doar o astfel de personalitate, individual-determinată prin acțiunile sale libere și sigure, poate crea o contrapondere serioasă statului. Nu sub formă de revoluții sau alte revolte sociale, ci sub forma unui parteneriat decent. Pe cîntarul existenței politice și juridice, pe de o parte, întotdeauna stă statul, iar pe de altă parte – personalitatea. O societate civilă dezvoltată, la figurat vorbind, este capabilă să aprecieze situația problematică și să sugereze, să îndrepte statul pe o direcție a deciziilor și acțiunilor corecte, bazate pe constrîngere și forță, dar care sînt săvîrșite în numele personalității, protecției drepturilor și libertăților ei.

Concluzii. Conceptul modern al relațiilor reciproce dintre personalitate și stat presupune transformări semnificative în diferite domenii ale statului de drept și ale vieții cultural-morale. Transformarea personalității însăși, a conștiinței sale civice și juridice are loc în scopul obținerii autorespectului, demnității, libertății și adevărului, unei situații

durabile în spațiile politico-juridic și cultural-istoric. Protecția drepturilor și libertăților personalității va fi cu adevărat eficientă în cazul constituirii unui nou tip de relații între personalitate și stat. Aceste relații urmează încă a fi formate, deși s-au făcut deja careva pași în acest sens.

În ceea ce privește condițiile actuale ale Republicii Moldova, personalitatea, prin relațiile din societatea civilă și consolidarea influenței autogovernării asupra centrelor de putere, va influența statul, își va consolida treptat pozițiile sale și, echilibrîndu-se pe sine și statul în calitate de parteneri prin contractul de comun acord, urmează să facă cel mai important lucru – forțarea statului să funcționeze în conformitate cu legile unei societăți umane civilizate. Și numai realizînd intenția de a înfrîna statul, utilizînd nu numai măsurile enunțate mai sus, ci și diverse metode civilizate și legale de a obține echilibrul reciproc cu statul, personalitatea poate afirma că drepturile și libertățile sale sînt protejate cu adevărat.

Personalitatea, bazîndu-se inițial pe formele acțiunii colective, își sporește puterea sa potențială, creînd totodată statului condiții ce-i permit să nu încalce drepturile omului. Mai apoi, se poate trece la aprobarea necondiționată a drepturilor apriorice ale personalității față de stat, transformîndu-l pe acesta într-o instituție ce servește societatea civilizată.

Referințe bibliografice

1. Baltag D., Gutu A. Teoria generală a dreptului. Chișinău, 2002.
2. Даль Р. Демократия и ее критики. Пер. с англ. М.: РОССПЭН, 2003.
3. Дюги Л. Социальное право, индивидуальное право и преобразование государства. Москва, 1909.
4. Иеринг Р. Интерес и право. Ярославль, 1880.
5. Чичерин Б. Курс государственной науки. Ч. 3. Политика. Москва, 1898.